

شهر شهروندمدار

دکتر نادر شوهانی (عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور)
دکتر محمد شوهانی (استادیار دانشگاه)



نشر ريسان

۱۳۹۲

سرشناسه: شوهانی، نادر، ۱۳۵۴.
عنوان و نام پدیدآور: شهر شهروندمدار / نادر شوهانی - محمد شوهانی.
مشخصات نشر: ایلام: ریسمان، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری: ۲۲۹ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک: ۹-۱۵-۷۰۱۷-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیا.
یادداشت: کتابنامه: ص: ۲۱۷.
موضوع: شهرداری-- مشارکت شهروندان
موضوع: شهرداری-- ایران-- مشارکت شهروندان
موضوع: توسعه پایدار شهری
موضوع: شهرسازی-- طرح و برنامه ریزی
موضوع: شهروندان-- ایران-- خدمات
شناسه افزوده: شوهانی، محمد، ۱۳۵۰.
رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۹ش ۹۷۸ JS
رده بندی دیویی: ۳۵۲/۲۵
شماره کتابشناسی ملی: ۳۳۷۴۳۱۵



نشر ریسمان

شهر شهروندمدار

نادر شوهانی - محمد شوهانی

صفحه آرا و طراح جلد: فرنگیس قادری

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۵۰

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹-۱۵-۷۰۱۷-۶۰۰-۹۷۸

WWW.RISMANPUB.COM

INFO@RISMANPUB.COM

مرکز پخش تهران:

فروشگاه شماره ۱: پخش کتاب حدیث - تلفن ۶۶۹۷۸۵۱۸

فروشگاه شماره ۲: پخش گزیده (دوستان) - خیابان فخررازی - تلفن ۶۶۴۹۲۹۶۲

فروشگاه شماره ۳: انتشارات حکمت - خیابان انقلاب نبش خیابان وصال شیرازی - تلفن ۶۶۴۶۱۲۹۲

پخش شهرستان:

ایلام - کتاب ققنوس ۰۹۱۸۱۴۱۳۴۰۴

«همه حقوق این اثر محفوظ است و هر گونه کپی، تکثیر، نمونه برداری، نقل قول، بازنویسی و ترجمه از آن یا ضبط و ذخیره در سیستم بازیابی و پخش بدون دریافت مجوز کتبی و قبلی ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.»

۱۳	پیشگفتار.....
۱۷	فصل اول: تعاریف و مفاهیم.....
۱۹	مقدمه.....
۲۱	مدیریت شهری.....
۲۲	شهروند.....
۲۳	مشارکت.....
۲۳	سازمان‌های غیردولتی.....
۲۴	کیفیت زندگی.....
۲۴	تعاریف کیفیت زندگی.....
۲۶	سرمایه اجتماعی.....
۲۷	ابعاد مهم سرمایه اجتماعی.....
۲۷	آگاهی.....
۲۷	اعتماد.....
۲۸	مشارکت.....
۲۹	شهر.....
۲۹	شهر شهروندمدار.....
۲۹	آرامش.....
۳۰	همدلی.....
۳۱	شهر رفاه.....
۳۲	پیش فرض‌هایی بر توسعه پایدار شهری.....
۳۷	شهر شهروند مدار و توسعه پایدار شهری.....
۳۸	توسعه پایدار شهری و فرهنگ شهری (شهروندشنی).....
۳۹	توسعه پایدار شهری و عدالت اجتماعی (عدالت و پایداری شهری).....
۴۰	توسعه پایدار شهری و نقش مشارکت شهروندان.....
۴۱	جامعه مدنی.....

۴۳	فصل دوم: دیدگاه‌ها و نظریات مرتبط با مفهوم شهر و شهروندمداری
۴۵	نظریه‌های مرتبط با شهر و شکل‌گیری شهرها
۴۶	شهرها، منابع طبیعی و مازاد اقتصادی
۴۶	شهرها، تحولات اجتماعی و دولت
۴۷	نظریه ابن‌خلدون در خصوص شهر
۵۰	نظریه افلاطون در خصوص شهر
۵۱	نظریه ارسطو در خصوص شهر
۵۲	شهر دوران یونانی
۵۴	شهر در دوران قرون وسطایی
۵۶	شهر در عصر رنسانس
۵۸	شهر در عصر کنونی
۶۱	بنیان‌های فکری برنامه‌های توسعه شهری در قرن اخیر
۶۲	نظریه پلورالیسم یا تکثرگرایی
۶۲	نظریه لیبرال کلاسیک و شهر
۶۳	نظریه رفاه و عدالت اجتماعی
۶۴	نظریه مردم‌سالاری: (دموکراسی)
۶۵	نظریه سوسیال دموکرات و شهروندی
۶۷	نظام سرمایه‌داری و شهروندمداری
۷۰	جنبش محلی‌گرایی
۷۰	نظریه‌های مرتبط به مشارکت
۷۲	نظریه‌های مشارکت‌پذیری شهروندان
۷۲	الف- نظریه همراه ساختن
۷۲	ب- نظریه مشورتی
۷۳	ج- نظریه درمان آموزشی-اجتماعی
۷۳	نظریه مدیریت مداری شهری
۷۵	خاستگاه نظری مفهوم شهروندی
۷۹	برایان. اس. ترنر و نظریه شهروندی
۸۱	مارشال و نظریه شهروندی
۸۳	فصل سوم: مفهوم شهروندی و شهر شهروند مدار
۸۵	مفهوم شهروندی
۹۰	تعریف شهروندی
۹۳	ابهامات در مفهوم شهروندی
۹۵	ابعاد شهروندی
۹۵	فرایند تاریخی شهروندی

فرایند تاریخی شهروندی ایران.....	۹۸
جایگاه شهروندی در زمان ایران باستان.....	۹۸
شهروندی در ایران پس از اسلام.....	۱۰۰
شهروندی در ایران از مشروطه تا انقلاب ۱۳۵۷ ایران.....	۱۰۱
شهروندی پس از پیروزی انقلاب اسلامی.....	۱۰۲
شهروندی و قوانین در انقلاب اسلامی ایران.....	۱۰۳
گفتمان قانون اساسی و شهروندی.....	۱۰۳
رویکرد ضوابط شهرسازی با حقوق شهروندمداری در ایران.....	۱۰۴
جایگاه مفهوم شهروندی در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران.....	۱۰۵
شهر شهروندمدار.....	۱۰۷
مشارکت مردم.....	۱۰۹
تأمین مشارکت کلیه گروه‌های ذینفع.....	۱۰۹
مدیریت شهری پاسخگو و هماهنگ.....	۱۱۰
محله محوری و دسترسی به خدمات و امکانات شهری در سطح محله.....	۱۱۰
شهر زور مدار.....	۱۱۲
ویژگی شهر زورمدار.....	۱۱۲
فصل چهارم: عوامل تأثیرگذار در شکل‌گیری شهر شهروندمدار.....	۱۱۵
مقدمه.....	۱۱۷
الف) حکومت‌ها.....	۱۱۸
سازمان‌های غیردولتی.....	۱۱۹
فرهنگ شهروندی.....	۱۲۰
تعریف فرهنگ شهروندی.....	۱۲۱
ویژگی‌های فرهنگ شهروندی.....	۱۲۲
فرهنگ شهروندی و عرصه‌های مختلف جامعه.....	۱۲۳
عرصه‌ی دولت و حاکمیت خوب.....	۱۲۴
عرصه‌ی عمومی و سازمان کارا و اثربخش.....	۱۲۵
ویژگی‌های سازمان کارا و اثربخش.....	۱۲۶
عرصه‌ی خصوصی و شهروندی فعال.....	۱۲۷
هویت شهروندی.....	۱۲۹
ویژگی‌های هویت شهروندی.....	۱۳۱
آموزش شهروندی.....	۱۳۵
ضرورت آموزش شهروندی.....	۱۳۷
فواید آموزش شهروندی.....	۱۳۸
مدیریت شهری.....	۱۴۰

۱۴۲	پیامدهای مثبت: روابط مدیریت شهری و شهروندمداری
۱۴۴	امنیت
۱۴۶	حکمرانی محلی (شهری)
۱۴۸	نخبگان شهری
۱۴۹	مشارکت شهروندان
۱۵۲	پیش نیازهای ضروری برای مشارکت شهروندان
۱۵۴	عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی
۱۵۶	فواید مشارکت در توسعه شهر
۱۵۶	الف- ظرفیت سازی
۱۵۷	ب- توانمند سازی
۱۵۹	فصل پنجم: ملاحظات و چالش‌های تحقق شهر شهروندمدار
۱۶۱	یک- ملاحظات اجتماعی و فرهنگی
۱۶۲	و- ملاحظات کالبدی و فضایی
۱۶۳	سه- ملاحظات زیست محیطی
۱۶۳	چهار- ملاحظات اقتصادی
۱۶۴	پنج- ملاحظات سیاسی، مدیریتی و اجرایی
۱۶۵	عدم شکل‌گیری سازمان حکومت محلی در ایران
۱۶۹	آسیب‌شناسی نظام مدیریت شهری ایران
۱۷۴	مشکلات و چالش‌های مدیریت شهری در تحقق شهر شهروندمدار
۱۷۴	رویکرد نوین مدیریت شهری
۱۷۷	برخی پیشنهادات سازنده جهت تحقق شهر شهروندمدار
۱۸۲	تاریخچه سازمان حکومت محلی در ایران
۱۸۵	قوانین موضوعی در خصوص سازمان محلی در ایران
۱۸۵	الف) قانون بلدیه ۱۲۸۶ هجری - شمسی
۱۸۶	ب) قانون بلدیه ۱۳۰۹
۱۸۸	ج) قانون شهرداری ۱۳۳۴
۱۸۸	تجارب حکومت‌های محلی در ایران
۱۸۸	انجمن‌های ایالتی و ولایتی
۱۸۹	انجمن بلدیه
۱۹۱	فصل ششم: مروری بر الگوها و تجارب شهروندمداری در ایران و برخی کشورهای دیگر
۱۹۳	ایران
۱۹۳	الف) قانون بلدیه ۱۲۸۶ هجری - شمسی
۱۹۳	ب) قانون بلدیه ۱۳۰۹ هجری - شمسی
۱۹۳	ج) قانون شهرداری ۱۳۳۴ هجری - شمسی

تجربیات سازمان محلی در ایران	۱۹۴
(د) انجمنهای ایالتی و ولایتی	۱۹۴
(ه) انجمن بلدیه	۱۹۵
(خ) شوراهای اسلامی شهر و روستا	۱۹۶
پروژه شهر سالم	۱۹۸
طرح پیشگامان فضای سبز	۱۹۹
طرح شهردار مدرسه	۲۰۰
طرح‌های استقبال از بهار	۲۰۳
تجربه محله مسلم بن عقیل کاشان	۲۰۳
طرح محله سالم	۲۰۴
طرح شهرداران افخاری محله در تربت حیدریه	۲۰۵
آموزش شهروندان در کرمانشاه	۲۰۶
جلب مشارکت‌های مردمی با تأکید بر نقش تشکلهای غیردولتی در اداره	
امور شهرها تجربه زاهدان	۲۰۷
تجارب مشارکت شهروندان در نحوه اداره شهرها در برخی کشورهای جهان	۲۰۸
سوئد	۲۰۸
مالزی	۲۰۹
برزیل	۲۱۰
ژاپن	۲۱۲
تعامل و مشارکت شهروندان و شهرداری در شهر مون پلیه فرانسه	۲۱۳
طرح اولویت‌بندی بودجه شهرداری سیاتل در ایالات متحده آمریکا	۲۱۴
طرح پاکسازی شهر واشنگتن توسط شهروندان	۲۱۵
منابع و مآخذ	۲۱۷

فهرست جداول

جدول شماره ۱-۲- ویژگی های اجتماعی شهرنشینان از دیدگاه ابن خلدون.....	۴۹
جدول شماره ۲-۲- بیان های فکری برنامه های توسعه شهری در قرن اخیر.....	۶۰
جدول شماره ۳-۲- ویژگی ها و مشخصه های نظام های دموکراسی در تحقق اصول شهروندی.....	۶۵
جدول شماره ۱-۴- ارزش های مدیریت شهروندی و ابزار تحقق آن.....	۱۲۶
جدول شماره ۲-۴- رابطه شهروندی - مدیریت شهری: حقوق و وظایف متقابل.....	۱۴۳
جدول شماره ۳-۴- شاخصه های مورد استفاده در مشارکت شهروندی.....	۱۵۵
جدول شماره ۱-۵- مشکلات و پیشنهادت مدیریت شهرهای ایران.....	۱۷۲
جدول ۲-۵- برخی راهکارها و برنامه های کوتاه مدت و بلندمدت دستگاه های متولی مدیریت شهری و عناصر مؤثر در شهر شهروندمدار.....	۱۷۳
جدول ۳-۵- جمع بندی ویژگی های مدل های حکومت محلی و قوانین مرتبط در ایران.....	۱۸۶-۱۸۷
جدول ۱-۶- جمع بندی ویژگی های مدل های حکومت محلی و قوانین مرتبط در ایران.....	۱۹۶-۱۹۷

فهرست اشکال

- شکل شماره ۱-۳- اشکال ارتباطی شهروندی و جامعه..... ۸۶
- شکل شماره ۲-۳- الگوی شهروندی..... ۹۳
- شکل شماره ۱-۴- ارتباط مدیریت شهری و شهروندی..... ۱۴۴
- شکل شماره ۲-۴- کنشگران شهری..... ۱۴۸

فهرست نمودار

- نمودار شماره ۳-۱- به سوی شهر شهروندمدار..... ۱۱۱
- نمودار شماره ۴-۱- ارتباط بین عرصه‌ها در فرهنگ شهروندی..... ۱۲۸
- نمودار شماره ۶-۱- طرح تشکیلاتی شورای شهر و شهردار مدارس (آزمایشی) منتخب
دانش‌آموزان..... ۲۰۲

بیشگفتار

در طی دو دهه گذشته، جمعیت ایران از ۴۹/۴ میلیون نفر (۱۳۶۵) میلیون نفر ۷۰/۴ میلیون نفر (سال ۱۳۸۵) رسیده است، رشد شهرنشینی نیز در این میان شتابان بوده است. در طی سه دهه اخیر از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۸۵ جمعیت شهری از ۴۷ درصد به ۶۸/۴ درصد افزایش یافته است. این رشد شتابان با گسترش بی رویه کالبدی و استقرار نامتعادل جمعیت و کمبود خدمات و تسهیلات در مراکز شهری همراه بوده است. جابجایی جمعیت و مهاجرت روستائیان به شهر و ادغام بافتهای روستایی واقع در مجاورت شهرها باعث مسائل و مشکلات جدی برای اداره و مدیریت شهرها گشته است. با توجه به تحولات علمی و تکنولوژی در جهان و مفهوم جهانی شدن، الزامات مرتبط با آن، رویکردهای مدیریتی سنتی، متمرکزگرا، ناکارآمد از بالا به پایین و غیرمشارکتی کاملاً مژورود گردیده و جهت دستیابی به توسعه موزون، متعادل و پایدار شهری، استفاده از کلیه ظرفیتهای انسانی، کالبدی، اقتصادی و اجتماعی موجود در شهرها برای رسیدن به آسایش رفاه شهروندی ضرورت دارد. تحولات ساختاری و کارکردی نظامهای اجتماعی و سیاسی باعث ایجاد بسترهای متفاوتی در اداره امور شهرها شده است، امروزه برای اداره امور عمومی شهرها، دو پا را داریم وجود دارد در پارادایم نخست، شهرداری مسئولیت تمام امور را بر عهده دارد و موظف است که بدون همکاری و کمک سایر اعضای شهر، کلیه خدمات را در اختیار شهروندان قرار دهد، این پارادایم به سبب مسائلی مانند پیچیدگی روزافزون زندگی و کاهش توان

مدیریت‌ها در حل مسائل شهری و از بین بردن قوه استقلال و ابتکارساز شهروندان مورد پذیرش نبوده و با چالش جدی مواجه است پارادایم دیگر، پارادایم شهروندمداری است در این پارادایم اداره امور شهری بین سه عنوان (مدیریت شهری، شهروندان و جامعه مدنی) تقسیم شده و هریک با توجه به توان خود به طور مشترک در قبال تمامی مسائل پاسخگو هستند و در جهت بهبود امور شهر جهت پایداری و رفاه شهروندان تلاش می‌کنند.

شکل‌بندی و نقش دادن به بازیگران متفاوت عرصه شهری از جمله مدیریت شهری، شهروندان و نهادهای مدنی باعث شده است تا وظایف و تکالیف متقابل و دوسویه بین شهروندان و اداره کنندگان در سطوح ملی و محلی پدید آید.

برای رسیدن به پایداری شهری و مفاهیم شهروندمداری نیازمند وجود بسترها و زمینه‌های که بتوان در پرتو آن به خواسته‌های معقول و منطقی شهر، شهروندان و مدیریت شهری به عنوان مفاهیمی کلیدی شهر شهروندمدار که روابط تنگاتنگی نیز با هم دارند، می‌باشیم.

برقراری شرایط و زمینه‌های لازم برای تعامل بین عناصر اداره شهر که شامل (مدیریت شهری، شهروندان و نهادهای مدنی) است، باعث پایداری شهری و آسایش شهروندان میگردد.

مفاهیم اصلی شهر شهروندمدار (مدیریت شهری پاسخگو و شفاف، شهروند مسئولیت‌پذیر و مشارکت‌جو و نهادهای مدنی پویا و فعال) از کاربردی‌ترین تئوری‌ها عصر حاضر شده است.

در اکثر کشورهای جهان بخصوص کشورهای توسعه یافته اروپایی و آمریکایی الزاماتی برای نحوه اداره شهرها جهت پایداری شهری پذیرفته‌اند. بدین صورت که در شهرهای این کشورها مدیریت شهری می‌بایست پاسخگو، شفاف، ارائه دهنده خدمات مناسب به شهروندان، آموزش دهنده به شهروندان، پایبند به قانون، عدالت‌محور و تمرکززدا در امور شهر باشد. شهروندان می‌بایست ضمن مسئولیت‌پذیری، مشارکت فعال در کلیه امور شهر داشته باشند و نسبت به شهر

خود تعلق مکانی داشته باشند به مدیران شهری اعتماد داشته و همواره مدد کار آنها در بهبود امور شهری باشند و سایر نهادهای مدنی نیز ارتباط دهنده خوبی بین شهروندان و مدیریت شهر باشند تا بتوانند مشکلات شهری را به حداقل برسانند. در صورت تحقق موارد فوق می‌توان ادغان داشت که پارادایم شهروندمداری ایجاد گردیده و نتیجه آن کاهش مشکلات اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، کالبدی، مدیریتی و زیست‌محیطی و رسیدن به پایداری شهری است.